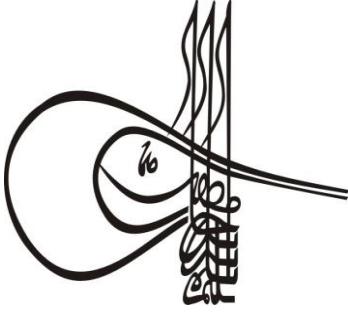

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/8, p. 337-354

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11637>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

MİLLÎ GÖRÜŞ PARTİLERİNDE PARTİ DİSİPLİNİ UYGULAMALARI

*Batuhan USTABULUT**

ÖZET

Siyasî partilerin bütünlüğünü sağlayan ve parlamenter sistem bakımından hayati bir öneme sahip olan parti disiplini, siyasî rejimlerin işleyişi üzerinde son derece etkili bir kavramdır. Siyasî partiler, yapılarına ve işlevlerine göre tasnif edilebildikleri gibi disiplin açısından da tasnif edilmekte ve disiplinli partilerde partinin bütünlüğünü bozan davranışlar genellikle cezalandırılmaktadır. Siyasî partilerin meclis gruplarında alınan kararlara partili tüm milletvekillerinin uyması ve alınan karar doğrultusunda oy kullanması gerekmektedir. Alınan karar doğrultusunda hareket etmeyen ve oy kullanmayan milletvekilleri partiden ihraç yaptırımı da dâhil olmak üzere birçok yaptırımla karşılaşabilmektedirler. Bununla birlikte siyasî partilerin disiplin uygulamaları kimi zaman amacından sapmakta ve parti yönetimine muhalif isimlerin saf dışı edilmesi amacıyla uygun olarak kullanılmaktadır. Türk siyasetinde parti genel merkezlerinin uyguladıkları politikaları eleştiren ve parti yönetimlerine muhalefet bayrağını açan isimler parti disiplinine aykırı davrandıkları ve partinin birliğini bozdukları gerekçesiyle disiplin kurullarına sevk edilmektedirler. Disiplin kurullarına sevk edilen muhalif isimler genellikle kesin ihraç yaptırımı ile cezalandırılmaktadırlar. Parti içi muhalefetin sindirilmesine ilişkin örnekler dün olduğu gibi bugün de gündemde kendilerine yer bulmaya devam etmektedir. Siyasî partilerin içerisinde oluşan muhalif seslere yaklaşım bakımından Millî Görüş partileri farklı uygulamalar ortaya koymuştur. Bu çalışmada Millî Görüş partilerinden üçünde yaşanan muhalif hareketlenmeye karşı nasıl tepki verildiği sorusuna Siyasî Partiler Kanunu ve parti tüzükleri çerçevesinde cevap aranacaktır. Çalışma kapsamında 1977 yılında yapılan Millî Selamet Partisi Kongresinde ikinci listenin çıkarılması, Fazilet Partisi döneminde açığa çıkan Gelenekçiler-Yenilikçiler ayrımı, Saadet Partisi'nin 2010 yılındaki kongresinde yaşanan beyaz liste-yeşil liste ve 2014 yılındaki kongrede yaşanan iki farklı ismin genel başkanlığa aday olması örnekleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Parti Disiplini, Parti İçi Demokrasi, Anayasa Hukuku, Necmeddin Erbakan, Millî Görüş Partileri

* Arş. Gör. Kocaeli Üniversitesi, Anayasa Hukuku ABD, El-mek: bustabulut@yahoo.com

PARTY DISCIPLINARY IMPLEMENTATIONS IN MİLLÎ GÖRÜŞ (ISLAMIC VIEW) PARTIES

ABSTRACT

Party discipline is majorly an effective term on the functioning of political regimes. The term is to provide unity of political parties and has vital importance in respect to the parliamentary system. Political parties are classified with regard to discipline as well as they can be classified according to their structures and functions. All members of parliament of a party have to accord with their decisions of parliamentary groups. They also must vote in accordance with these decisions. If a member of parliament doesn't vote in line with decisions of the parliamentary group, this MP can be punished with many sanctions including exportation from a party. But sometimes disciplinary implementations of parties deviate from the aim and are used for the purpose of party rule of eliminating opponent names. In Turkish politics, the criticizing the policies applied by the headquarters of the parties opening the opposition flag to the party administrations are contrary to the party discipline and they are referred to the disciplinary committees on the grounds that the unity of the party is defective. The dispatched to discipline committee opponent names generally are punished with certain export sanction. In Turkey, the examples about strong-arm of intra-party opposition movement are quite excessive both yesterday and today. Millî Görüş (Islamic View) Movement has a different approach as to opponent voice in their parties. In this article, the answer will be searched how to respond to the question to opponent movements in three parties of Millî Görüş (Islamic View) Movement as part of Turkish Political Parties Law and the parties constitution. Within this article, two-lists Islamic Salvation Party (Millî Selamet Partisi) Congress in 1977, traditionalists distinguish between reformists in Virtue Party (Fazilet Partisi), the white list-green list example in Felicity Party (Saadet Partisi) Congress in 2010 and two different candidates to chairman Congress in 2014 will be analyzed.

STRUCTURED ABSTRACT

The provision of the integrity of a political party has a vital importance in the parliamentary system. The term of party discipline plays an important role in the provision of integrity within the political party. In the parliamentary system, the discipline of a political party increases the effectiveness of the party.

The party discipline means the power of sanction on members of party from party rule. The term appears in various forms. The Turkish law-maker indicates disciplinary punishments in Political Parties Law. The disciplinary punishments are the warning penalty, reprimand, certain export sanction and temporary export sanction. The circumstances under which this disciplinary punishment will be enforced are left to party statutes by the Political Parties Law.

It is frequently met in Turkey to certain export sanction to the party administration of opponent names. This situation disrupts bring into an action of intra-party democracy. The opponent names are exposed from their parties by party administration in most of the parties. This situation

Turkish Studies

also applies in terms of Turkish political life. But the opponent names are not exposed by party administration in the Millî Görüş (Islamic View) parties. Thus party disciplinary implementations in Millî Görüş (Islamic View) parties will be focused on this article.

In Islamic Salvation Party (Millî Selamet Partisi), the intra-party opposition movement has prepared the alternative list for General Administrative Board and has offered to the 2nd convention of Islamic Salvation Party. The list of the intra-party opposition movement has lost the election of the General Administrative Board. A similar situation has also occurred following party convention. In the 3rd convention of the Islamic Salvation Party, the intra-party opposition movement has also offered the alternative list for General Administrative Board, but it has also lost the election. After the convention, some of the opponent names, for example, Ahmet Tevfik Paksu who is the minister of labor and member of the General Administrative Board, resigned from assignments. Also, the opponent names cumbrously have accused Necmeddin Erbakan, who is the Chairman of Islamic Salvation Party. But the Chairman Erbakan and his administrative have not operated discipline mechanism against the opponents members. Even these opponents members have founded a new party, Nizam Partisi, but have not resigned from Islamic Salvation Party. The opponents members have asked to be a candidate from the list of Islamic Salvation Party. The Chairman and party administrative have not applied to any party disciplinary implementation to opponents members. The reason why the Islamic Salvation Party does not apply party disciplinary implementation: Islamic Salvation Party claims to be an organizational structure in which Islamic demands are expressed. The approach to the opponent members of parliament of Islamic Salvation Party has occurred as a result of brotherhood and unity think, which are that based on Islam. The existence of these and similar examples in the Millî Görüş (Islamic View) parties have a great proposition in terms of disciplinary practices.

After the military coup on 12 September 1980, Islamic Salvation Party was closed by military administration. Thereupon Welfare Party (Refah Partisi) was founded as the third party of Millî Görüş (Islamic View) in 1983. The Welfare Party was the first party and won nearly one-third of the seats of Turkish parliament in 1995 elections. The Welfare Party founded a coalition government and The Welfare Party's Chairman Necmeddin Erbakan was a prime minister in 1996. But the life of this coalition government was short because the government was forced out of power by the Turkish military in 1997. The Welfare Party was closed by the Constitutional Court of Turkey. Also the Welfare Party's Chairman Necmeddin Erbakan was banned from politics. Thereupon Virtue Party (Fazilet Partisi) was founded as the fourth party of Millî Görüş (Islamic View) in 1998. The Founders Committee of the party was chosen Mehmet Recai Kutan, who is the former minister of energy.

In the 1st convention of Virtue Party, the former state minister Abdullah Gül was to be a candidate to the chairman of the Virtue Party, but Recai Kutan was chosen as the chairman. The Chairman Recai Kutan and his administrative has not operated discipline mechanism against Abdullah Gül and the members of parliament moving with him. Even some of the opponent names continued to serve as deputy chairman of the group. Then the Virtue Party was closed by the Constitutional Court

Turkish Studies

of Turkey. Thereupon Recai Kutan and his friends, called traditionalists, founded Felicity Party (Saadet Partisi) on 20 July 2001. Abdullah Gül and his friends, called innovators, founded Justice and Development Party (Adalet ve Kalkınma Partisi). Recai Kutan continued as the chairman in the Felicity Party, then he handed over the baton Numan Kurtulmuş in 2008.

In 2010, the 4th convention of Felicity Party gathered, but the Chairman Numan Kurtulmuş conflicted the leader of Millî Görüş (Islamic View) Erbakan about the list for General Administrative Board in this convention. Numan Kurtulmuş chosen as the chairman, but most of the representative of convention demanded a new convention. Numan Kurtulmuş and his friends refused this demand. So the subject moved to court. The court decided to establish an invitation for the gathering of the convention.

Keywords: Party Disciplinary, Intra-party Democracy, Constitutional Law, Necmeddin Erbakan, Millî Görüş (Islamic View) Parties

Giriş

Anayasamız tarafından “demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları” olarak nitelenen siyasî partiler, modern birer kurum olarak yüzyılı aşkın bir süredir hem dünya siyasetinde hem de Türk siyasî hayatında önemli roller üstlenmektedirler. Anayasal bir dayanağa sahip olan siyasî partiler, Siyasî Partiler Kanunu ile çeşitli düzenlemelere tâbi tutulmuş olan kurumlardır. Tüzel kişiliğe sahip olan siyasî partiler, Türk siyasetinde yasama ve yürütmede etkinliğe sahiptirler. Bu etkinliğin korunması için siyasî partilerin birlik ve bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Bu amaca ulaşmak için siyasî partiler bazı uygulamalara imza atmakta olup bu uygulamaların tamamı parti disipliniyi oluşturmaktadır.

Parlamentar sistem açısından büyük bir önemi haiz olan parti disiplini, partinin bütünlüğünün sağlanmasında çok önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu yüzden parlamenter sistem içerisinde bulunan siyasî partiler zaman zaman disiplin uygulamalarına başvurmakta ve böylece partilerin bütünlüğü korunmaya çalışılmaktadır. Parti disiplinine aykırı davranan parti üyelerine uygulanacak yaptırımların düzenlenmesi parti tüzüklerine bırakılmıştır. Siyasî partiler disiplin kurulları kanalıyla tüzüklerinde düzenlenen disiplin araçlarını kullanmakta ve böylece parti içerisinde bütünlüğü sağladıklarına inanmaktadırlar.

Siyasî partilerin hangi disiplin araçlarına başvurabilecekleri Siyasî Partiler Kanunu ile belirlenmiş olup bunlar; uyarma, kınama ve partiden kesin veya geçici olarak çıkarma yaptırımlarıdır. Bu yaptırımların hayata geçirilmesinde parti tüzüklerinde belirtilen nedenlerin varlığı gerekmektedir. Kanun koyucu partilere bu hususta belirli bir serbestiyet tanımıştır.

Disiplin araçlarından özellikle kesin ihraç yaptırımına Türk siyasî hayatında sıklıkla şahit olunmaktadır. Bu yaptırıma başvurulmasının birçok nedeni olmakla birlikte, bu nedenlerin en önemlilerinden biri parti içerisinde parti yönetimine muhalefet edenlerin sindirilmesi ve böylelikle parti içi muhalefete son verilmesinin amaçlanmasıdır. Birçok siyasî partide parti içi muhalefet, disiplin kurullarının çalıştırılması suretiyle saf dışı bırakılmaktayken Millî Görüş partilerinde bu durum görülmemektedir. Bu çalışmada öncelikle parti disiplininin ne anlama geldiği ve nasıl ortaya çıktığı üzerinde durulacak, sonrasında ise siyasî hayatımızın önemli aktörlerinden olan Millî Selamet Partisi, Fazilet Partisi ve Saadet Partisi’nde bu minvalde yaşanan olaylara yer verilecektir.

1. Parti Disiplini

1. 1. Parti Disiplini Kavramı

Parti disiplini, üzerinde çokça tartışma yürütülen önemli bir kavram olmasına rağmen bu kavramın çerçevesi ve niteliği noktasında ne pozitif hukukta ne de doktrinde üzerinde uzlaşmış bir tanımın varlığından bahsedebilmek mümkün değildir (Yanık, 2007: s. 106; Özcan ve Yanık, 2014, s: 126). Parti disiplini, dar anlamda bir siyasî partide parti merkez yönetiminde bulunan kimselerin partilerine mensup parlamenterler üzerinde kurdukları otoritedir (Turan, 1968: s. 79). Geniş anlamda parti disiplini, “parti birliğini sağlamak amacıyla, partili üyeleri ve partinin parlamentodaki temsilcilerini, herhangi bir siyasal konuda, farklı kişisel eğilimleri nedeniyle, partisiyle uyumsuzluğa düşmemesi için bundan vazgeçirme yolu” (Teziç, 1976: s. 83) olarak tanımlanabilir.

1. 2. Siyasî Partilerin Tasnifinde Kullanılan Bir Ölçüt Olarak Parti Disiplini

Siyasî partilerin tasnifinde farklı ölçütler kullanılmaktadır. Siyasî partiler yapılarına ve işlevlerine göre tasnif edilebildikleri gibi disiplinli olup olmamalarına göre de tasnif edilmektedirler.

Bazı siyasî partiler çok sık disiplin uygulamalarına başvururlarken, bazıları ise ya disiplin uygulamalarına nadiren başvurumaktadırlar ya da hiç başvurumamaktadırlar. Siyasî partiler, disiplinli olup olmamaları bakımından *serbest partiler* ve *disiplinli partiler* şeklinde ikili bir ayrıma tâbi tutulmaktadırlar (Teziç, 2016: s. 406).

1. 2. 1. Serbest Partiler

Bazı siyasî partiler, parti içerisinde vazifeleri ne olursa olsun kendisine üye kimseleri sert bir disiplin düzenine tâbi tutmayı tercih etmezler. Üyelerini parlamento içerisinde yapılan seçimler de dâhil olmak üzere siyasî çalışmalarda serbest bırakan ve üyelerinden mutlak bir itaatle kendisine bağlanmasını istemeyen partiler disiplin bakımından *serbest partiler* olarak adlandırılmaktadırlar (Özbudun, 1968: s. 21). *Yumuşak ya da gevşek partiler* olarak da adlandırılan serbest partilere III. Cumhuriyet dönemi Fransız partileri ile Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) hâlen varlıklarını sürdüren Demokratik Parti ve Cumhuriyetçi Parti örneklik teşkil etmektedir (Teziç, 2016: s. 406).

Serbest partiler ideolojik birlikten yoksun olduklarından bu partilerde parlamenterler parti çoğunluğunun aksi yöndeki açıklamalarından ya da kullanacakları oylardan sorumlu tutulmazlar. Mensubu bulundukları partinin çoğunluğunun aksine görüş açıklayan ya da oy kullanan bir parlamenter söz konusu davranışından dolayı herhangi bir disiplin işlemiyle kolay kolay karşılaşmamaktadır. Dolayısıyla serbest partilerde disiplin uygulamalarının nadiren görüldüğü söylenebilir (Teziç, 1976: s. 88). Serbest partilerde disiplin uygulamalarına neredeyse hiç başvurulmaması bu partilere üye parlamenterlerin parti platformunun sözcüsü gibi hareket etmek zorunda kalmamalarını sağlamaktadır. Bu durum serbest parti niteliğini haiz siyasî partilere üye parlamenterlerin kendi vicdan ve iradelerine göre hareket etmeleri sonucunu doğurmaktadır (Çağlayan ve Çakır, 2014: s. 32). ABD’de siyasî partiler grup disiplininin sağlanması için çeşitli teşebbüslerde bulunmuş olsalar da bu teşebbüsler başarısızlıkla sonuçlanmış ve dolayısıyla parti disiplini tam manasıyla hayata geçirilememiştir (Özbudun, 1968: s. 27).

2. 2. Disiplinli Partiler

Bazı siyasî partiler, üyelerini hem parlamentoda hem de parlamento dışında parti tüzüğü, programı ve kararları ile çok sıkı bir şekilde bağlamaktadırlar. Bu tür partilere *disiplinli partiler* adı verilmektedir. Disiplinli partilerde partinin birliğini bozucu davranışlar sergiledikleri düşünülen üyeler çeşitli disiplin cezalarına muhatap kılınabilmektedirler (Özbudun, 1968: s. 46).

Disiplinli bir siyasî partinin meclis grubunda alınan kararlara tüm milletvekillerinin uyması gerekmektedir. Parti meclis grubunda alınan karar doğrultusunda hareket etmeyen ve oy vermeyen milletvekilleri söz konusu davranışları nedeniyle disiplin cezalarına çarptırılabilirler. *Sert*

partiler olarak da adlandırılan disiplinli partilere günümüzün Amerikan partileri hariç hemen her ülkedeki partiler örnek olarak verilebilir (Teziç, 1976: s. 90).

1. 3. Parti Disiplininin Ortaya Çıkışı

1. 3. 1. Avrupa ve ABD’de Parti Disiplininin Ortaya Çıkışı

İngiltere’de 1832 ve 1867 yıllarında yapılan iki seçim reformuyla siyasî partiler yaygın örgütler kurmaya başlamışlar ve genel kabule göre bu durumun sonucunda parti disiplini ilk defa bir olgu olarak ortaya çıkmıştır (Yanık, 2007: s. 107; Çağlayan ve Çakır, 2014: s. 32). İngiltere’de Liberal Parti’nin 19. yüzyılda ortaya koyduğu uygulamalar ile birlikte parti disiplini kavramı önemli bir gelişme kaydetmiştir. Parti disiplini kavramı, sosyalist partilerin 20. yüzyıl içerisinde ortaya koydukları uygulamalarla tutarlı ve ayrıntılı bir sistem hâlini almıştır. Parti disiplini kavramının tutarlı ve ayrıntılı bir sistem hâlini almasının en önemli sonuçları arasında kavramın hem teorik çerçevesinin oturması hem de uygulanma imkânı bulması bulunmaktadır (Yanık, 2007: s. 107).

Parlamente sistemin uygulandığı ülkelerde, siyasî iktidar parlamentonun çoğunluğunun güvenine dayanmaktadır. Bu yüzden siyasî iktidarlarda parlamentonun güvenliğini yitirmemek için gerekli tedbirleri almaktadırlar. Parlamentoda yapılan oylamalarda çoğunluk partisi milletvekillerinin hükümetin isteği doğrultusunda oy kullanmalarının sağlanması siyasî iktidarın hükümet etmeye devam edebilmesi açısından çok önemli bir role sahiptir. Bu sebeple parlamentoda yapılan herhangi bir oylama, siyasî iktidar açısından güvenoylaması niteliği kazanabilir. Herhangi bir konuda parlamentoda yapılan bir oylamada çoğunluk partisi milletvekillerinin hükümetin talebi doğrultusunda hareket etmemesi, bu milletvekillerinin mensubu oldukları partinin iktidardan düşmesi sonucunu doğurabilir. Hükümetin düşmesi hâlinde rakip partiler iktidar olabilmek imkânına kavuşurlar. Bu durum parlamente sistem bakımından parti disiplininin hayati bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Parlamentoda yapılan herhangi bir oylamada mensubu bulunduğu partinin grup kararına aykırı hareket eden bir parlamente bakımından bu davranışı partisine muhalefet ettiğinin kanıtı olarak düşünülmektedir (Özbudun, 1977: s. 153-154).

İngiliz Parlamentosu’nda her siyasî parti Lordlar Kamarası’na üye olan mensupları arasından atadıkları “*Whip*” olarak adlandırılan üyeler aracılığıyla parlamente partisi politikalarına uygun bir şekilde hareket etmelerini sağlamaya çalışmışlardır (İngiliz Parlamentosu, t.y.). Bu üyelerin bu ismi almasına “*avda tazıları bir araya toplayan eli kamçılı bir adam (the Whip)*” olarak görülmesi neden olmuştur (Teziç, 1976: s. 86). Parlamente partisi politikalarına aykırı hareket etmemelerini sağlamak için azamî gayret gösteren *Whip’ler*, parti disiplinin koruyucusu konumunda bulunmaktadır (Çağlayan ve Çakır, 2014: s. 35). Siyasî partilerin grup başkanvekilleri, Whip’lerin bugüne aktarılmış hâlini teşkil etmektedir (Kara, 2012: s. 24). Grup başkanvekillerinin işlevi, parlamentoda gerçekleştirilen oylamalarda partinin bütünlüğünü sağlamaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) yapılan bir oylama esnasında Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Grup Başkanvekili Oktay Vural’ın elini kaldırdığı esnada kendi grubuna dönmesi ve MHP milletvekillerinin de kendisiyle aynı yönde oy kullanmasına çalışması bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Hürriyet, 2015). Grup başkanvekillerinin etkisi sadece mensubu bulunduklara partiler üzerinde görülmemektedir. İktidar partisi grup başkanvekillerinin meclis genel kurullarındaki oy tercihleri, muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin de tercihlerinin belirlenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Örneğin iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi’ne (AK Parti) mensup bir milletvekili, TBMM Genel Kurulu’nda Salih Kapusuz’un el kaldırması hâlinde el kaldırdıklarını, elini indirmesi hâlinde ise ellerini indirdiklerini ifade ederken, Cumhuriyet Halk Partisi’ne (CHP) mensup bir milletvekili de kendilerinin de Salih Kapusuz’a bakarak oy kullandıklarını açıklamıştır. Bu CHP’li milletvekili, AK Parti Grup Başkanvekili Salih Kapusuz elini kaldırdığında kendilerinin ellerini indirdiklerini, Salih Kapusuz elini indirdiğinde ise kendilerinin ellerini kaldırdıklarını ifade etmiştir (Radikal, 2003).

1. 3. 2. Türkiye’de Parti Disiplininin Ortaya Çıkışı

Türkiye’de ilk parti disiplini uygulamaları II. Meşrutiyet dönemine rastlamakta ve bu dönemde kurulan siyasî partilerde önemli parti disiplini uygulamaları göze çarpmaktadır. Özellikle İttihat ve Terakki Fırkası, aynı dönemde Avrupa’da faaliyet gösteren siyasî partilere nazaran daha disiplinli bir yapıya sahip olmaya çalışmıştır. 1923 yılında Cumhuriyet’in ilanı ile CHP’nin iktidarı elinde bulundurduğu tek parti yönetimi kurulmuş ve CHP disiplinli bir yapıya sahip olmuştur. CHP’nin dışında siyasî partilerin kurulması ile çok partili siyasî hayata geçilmiş ve kurulan siyasî partiler disiplinli yapılara sahip olmaya çalışmışlardır (Özbudun, 1968: s. 185-186). Demokrat Parti’nin kurulmasında CHP içerisinde oluşan parti içi muhalefetin etkisi oldukça önemlidir. CHP milletvekillerinden Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan’ın imzasını taşıyan ve dört milletvekili tarafından CHP Meclis Grubu’na sunulduğundan “*Dörtlü Takrir*” adını alan önerge ile tek partili sisteme son verilerek çok partili siyasî hayata geçilmesi talep edilmiştir (Soysal, 1969: s. 183; Karpas, 2012: s. 232-233). CHP Meclis Grubu’na sunulan bu önerge, kanun değişikliği niteliğinde olduğu ve bu yüzden bu önergenin parti meclis grubunda değil, TBMM’de görüşülmesi gerektiği gerekçesiyle reddedilmiştir. Fuad Köprülü ve Adnan Menderes’in CHP yönetimine karşı muhalefetlerini açık bir şekilde dile getiren gazete yazıları nedeniyle CHP yönetimi her iki isimden de açıklama yapmalarını talep etmiştir. Fuad Köprülü ve Adnan Menderes tarafından yapılan açıklamaları tatmin edici bulmayan CHP, partinin lafzına ve ruhuna aykırı davranışlarda bulundukları gerekçesiyle her iki ismi de partiden ihraç etmiştir. Dörtlü Takrir’de imzası bulunan Refik Koraltan da ihraç kararının tüzüğe aykırı olduğunu belirterek karara eleştiriler yönelmiş ve bu eleştirileri nedeniyle CHP’den ihraç edilmiştir. Dörtlü Takrir’de imzası bulunan son isim olan Celal Bayar ise haberleşme özgürlüğünü sınırlandıran bazı hükümlere sahip olan Basın Kanun’da değişiklik yapılmasına ilişkin teşebbüsünün CHP Parti Meclisi tarafından reddedilmesi üzerine partiden istifa etmiştir (Karpas, 2012: s. 233-234). CHP’den istifa eden Celal Bayar, Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile gerçekleştirdiği bir görüşme sonrasında Dörtlü Takrir’de imzaları bulunan Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan’la birlikte “*Demokrat Parti*”yi kurmuştur (Teziç, 1976: s. 256). CHP içerisindeki demokrasiye aykırı uygulamalar ve bu uygulamalara verilen tepkiler çok partili hayata geçişte önemli birer rol oynamışlardır (Yanık, 2013: s. 139). CHP’ye karşı yürütülen ortak muhalefetin bir arada tuttuğu Demokrat Parti (Zürcher, 2011: s. 315), bir parti disiplini uygulaması ile doğmuştur. Demokrat Parti, Türkiye’de siyasî partilerin disiplin uygulamaları neticesinde doğan ilk siyasî parti olma niteliğine sahiptir. Demokrat Parti’den sonra birçok siyasî parti, disiplin uygulamaları neticesinde siyasî arenaya çıkmıştır. Millî Görüş partilerinde ise bu durum farklılık arz etmektedir. Millî Görüş partileri, parti içi muhalefete karşı disiplin uygulamalarına başvurmadan kaçınmış, fakat buna rağmen bölünmelere engel olamamıştır. Bu bakımdan Millî Görüş partilerinde disiplini bozucu davranışlara nasıl tepki verildiğinin incelenmesi gerekmektedir.

2. Millî Selamet Partisi’nde Parti Disiplini Uygulamaları

Türk siyasî hayatında önemli bir yere sahip olan Adalet Partisi, içinde çeşitli ittifakları barındıran bir yapıya sahip olup bu ittifaklardan birisi de çeşitli sermaye kesimleriyle kurulmuş olan ittifaktır. Adalet Partisi sermaye kesimleriyle kurduğu ittifakını tekelleri sermayenin lehine bozmuştur (Teziç, 1976: s. 302). Adalet Partisi’nin özellikle yabancı sermaye gruplarına bağlı olduğu eleştirisini dile getiren Prof. Dr. Necmeddin Erbakan, yürüttüğü kampanya sonucunda Odalar Birliği¹ Başkanlığı vazifesine seçilmiştir (Zürcher, 2011: s. 372). Anadolu tüccarının sıkıntılarını dile getiren Erbakan, 1968 yılında kısmî senato seçimlerinde Adalet Partisi’nden aday olmak istemiş olsa da Adalet Partisi Genel Merkezi tarafından adaylığı veto edilmiştir. Adalet Partisi hükümeti daha sonra

¹ Odalar Birliği, daha sonra Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) adını almış ve hâlen bu adı kullanmaktadır.

Odalar Birliği Başkanlığı için yapılan ve Erbakan tarafından kazanılan seçimi geçerli saymayarak Erbakan'ı polis gücü ile makamından uzaklaştırmıştır. 1969 genel seçimlerinde Adalet Partisi'ne milletvekili adaylığı başvurusunda bulunan Erbakan'ın adaylığı Adalet Partisi Genel Merkezi'nce yine veto edilmiş, bunun üzerine Erbakan Konya'dan bağımsız olarak milletvekilliğine adaylığını koymuştur (Teziç, 1976: s. 337-338). Erbakan'la birlikte hareket eden on dört isim daha Türkiye'nin muhtelif vilayetlerinde milletvekili adayı olmuş ve bu hareket *Bağımsızlar Hareketi* olarak adlandırılmıştır (Arpacı, 2012: s. 200). Erbakan seçimlerde Konya'dan milletvekili seçilmiş ve meclise girmesinden kısa bir süre sonra 26 Ocak 1970'de on yedi arkadaşı ile birlikte *Millî Nizam Partisi*'ni (MNP) kurmuştur. Adalet Partisi milletvekillerinden Hüsamettin Akmumcu ve Hüseyin Abbas partilerinden istifa ederek MNP'ye katılmışlar ve böylelikle MNP, 3 milletvekili ile TBMM'de temsil edilmeye başlanmıştır. MNP'nin ömrü kısa olmuş, parti Anayasa Mahkemesi tarafından 20 Mayıs 1971 günü kapatılmıştır (Teziç, 1976: s. 338).

MNP, 1961 Anayasası döneminde kurulan siyasî partilerden kuruluş nedeni bakımından ayrılmaktadır. CHP'den ayrılanlar tarafından kurulan Güven Partisi ve Cumhuriyetçi Parti ile Adalet Partisi'ndeki muhalifler tarafından kurulan Demokratik Parti, parti içerisinde yapılan yoğun muhalefet sonucunda doğmuş olan partilerdir. MNP ise Erbakan'ın aday yapılmaması sonrasında ortaya çıkmış olmakla birlikte esasen Adalet Partisi'nin yabancı sermaye gruplarıyla kurduğu ilişkilere duyulan tepkinin sonucunda ortaya çıkmıştır. MNP'nin kuruluşunda rol oynayan temel saikler arasında İslâmî taleplerin dile getirilmesi ihtiyacı da bulunmaktadır.

MNP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması üzerine Adıyaman eski milletvekili Süleyman Arif Emre'nin genel başkanlığında kurulan Millî Selamet Partisi (MSP), 14 Ekim 1973'te yapılan genel seçimlerde büyük bir başarı elde etmiştir. MSP oyların %11,8'ini alarak 48 sandalye ile TBMM'de temsil edilme imkânına erişmiştir. Partinin genel başkanlığını yapamayan Erbakan, MSP listesinden girdiği seçimde Konya milletvekili olarak tekrar meclise girmeye hak kazanmıştır (Özbudun ve Hale, 2010: s. 31). Genel seçimlerin sonrasında MSP Büyük Kongresi toplanmış ve kongrede yapılan seçimle partinin genel başkanlığı Süleyman Arif Emre'den Necmeddin Erbakan'a geçmiştir. 1973 genel seçimlerinden birinci parti olarak çıkan CHP, hükümet kurma çalışmalarında MSP ile anlaşmış ve CHP-MSP koalisyon hükümeti kurulmuştur. Kurulan hükümette CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit Başbakan, MSP Genel Başkanı Erbakan ise Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak vazife yapmıştır (Arpacı, 2012: s. 205). Ömrü 10 ay kadar süren bu hükümet döneminde Kıbrıs Barış Harekâtı'nın gerçekleştirilmesi, imam-hatip okullarının açılması gibi çok önemli hizmetler yapılmıştır.

Hükümetin dağılmasından sonra 27 Kasım 1974 tarihinde 2. Büyük Kongresi'ni yapan MSP'de kendisini oluşturan İslâmî gruplardan Nurcu olarak nitelenen milletvekilleri Genel İdare Kurulu'nun değiştirilmesi taleplerini dile getirmişlerdir. Parti içerisinde oluşan bu muhalif hareketin söz konusu talebine olumsuz cevap veren Genel Başkan Erbakan, partinin 1973 genel seçimlerinde aldığı %11,8'lik oy oranı ve kazandığı 48 milletvekilliğinde Genel İdare Kurulu'nun payının büyük olduğunu ifade etmiştir. Genel İdare Kurulu'nda değişiklik yapılması talebini dile getiren ve kendilerini Nurcu olarak nitelendiren milletvekillerinden Hüseyin Abbas, Hüsamettin Akmumcu, Ahmet Tefik Paksu, Mustafa Gündüz Sevilgen, Sudi Reşat Saruhan ve Sabri Özpala taleplerinin yerine getirilmemesi üzerine MSP 2. Büyük Kongresi'nde Erbakan'ın listesine alternatif bir liste oluşturmuşlar ve kongre delegelerine sunmuşlardır. MSP'nin 2. Büyük Kongresi'nde iki farklı liste yarışmış, kongrede yapılan Genel İdare Kurulu üyelerinin seçimine ilişkin oylamayı Genel Başkan Erbakan tarafından sunulan liste kazanmıştır (Arpacı, 2012: s. 332). MSP oturduğu sosyolojik zemin itibarıyla henüz kendisine bir taban oluşturamamış bulunduğu bir koalisyon görünümü vermektedir. Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere parti içerisindeki koalisyon henüz partinin ilk yıllarında dağılma tehlikesi geçirmiştir.

MSP, 1976 yılında 3. Büyük Kongresi'ni toplamış ve bir önceki kongrede ortaya çıkan alternatif Genel İdare Kurulu listesinin sunulması durumu bu kongre bakımından da söz konusu olmuştur. MSP Genel Başkanı Erbakan, mevcut Genel İdare Kurulu ile yola devam etmek isterken parti içi muhalefet Genel İdare Kurulu'nda değişiklikler yapılmasını talep etmiştir. Muhafif milletvekillerinin ikinci listeyi kongreye sunmalarına muhalif isimlerden Ahmet Tevfik Paksu'yu listesine dâhil ederek cevap veren Erbakan, kendi listesinin Genel İdare Kurulu üyeliklerini kazanmasını sağlamıştır (Arpacı, 2012: s. 332). Erbakan'ın listesinde bulunan tek muhalif milletvekili Ahmet Tevfik Paksu değildir. Paksu'nun dışında Mustafa Gündüz Sevilgen ve Sabri Özpa da Genel İdare Kurulu listesinde kendisine yer verilen ve seçilen isimler arasındadır (Millî Selamet Partisi 3. Büyük Kongresi, 1976: s. 11). Kongre sonrasında Ahmet Tevfik Paksu, partinin Genel İdare Kurulu üyeliğinden ve Çalışma Bakanlığı'ndan, muhalif milletvekillerinden Rasim Hacıoğlu da meclis başkanvekilliği görevinden istifa etmiştir. Bu istifaların ardından Nurcu olarak kendilerini tanımlayan milletvekilleri *Nizam Partisi*'ni kurmuşlardır. Muhafif milletvekilleri MSP listelerinden aday olmaları hâlinde seçilme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu düşünerek, 14 Ocak 1977'de kurulan Nizam Partisi'ne katılmamışlardır. MSP içerisindeki 16 muhalif milletvekili, Genel Başkan Erbakan'a ağır suçlayıcı ifadeleri de ihtiva eden muhtıra niteliğinde bir mesaj yollamışlardır. Daha sonra söz konusu muhtıra niteliğindeki mesajda belirtilen hususların yerine getirilmediğini ifade eden 13 muhalif milletvekili seçimlerde aday olmayacaklarını beyan etmişlerdir. Kendisine ağır suçlayıcı ifadeler içeren muhtıra niteliğinde bir metin veren ve parti kuran milletvekillerini seçilemeyecekleri yerlerden aday göstermek isteyen Erbakan ve MSP Genel Merkezi, aday olmayacaklarını ifade eden milletvekillerinden bir kısmını milletvekilliğine aday göstermiştir. MSP'nin aday gösterdiği muhalifler adaylıktan çekilmişler, sonrasında MSP'den istifa etmişler ve Nizam Partisi'ne katılmışlardır (Arpacı, 2012: s. 332-334).

MSP Genel Merkezi'nin Genel Başkan Erbakan'a ağır suçlamalar yönelten milletvekillerine karşı herhangi bir disiplin işlemine başlamamış olması aynı dönemde ortaya çıkan diğer örneklerle karşılaştırıldığında farklı bir uygulamayı ifade etmektedir. Örneğin Adalet Partisi'nde parti içi muhalefete bayraktarlık yapan Sadettin Bilgiç ve arkadaşları partilerinden ihraç edilmişlerdir. Ayrıca MSP'nin muhalif milletvekillerini aday olmayacaklarını açıklamış olmalarına rağmen aday göstermesi kolay kolay karşılaşılabilecek bir örnek değildir. MSP'nin muhalif milletvekillerini seçilemeyecekleri yerlerden aday göstermesi, siyasî partilerin parti disiplinini bozan üyelerine karşı sıklıkla başvurduğu yöntemlerden birisini teşkil etmektedir.

MSP Genel Merkezi'nin muhalif milletvekillerinin parti kurmalarına karşılık disiplin mekanizmasını çalıştırmamış olması, MSP'nin İslâmî taleplerin dile getirildiği bir teşkilatlı yapı olma iddiasından kaynaklanmaktadır. MSP'nin söz konusu muhalif milletvekillerine yaklaşımı partinin İslâmî temelde ortaya koyduğu kardeşlik ve vahdet düşüncesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Millî Görüş partilerindeki bu ve buna benzer örneklerin mevcudiyeti disiplin uygulamaları açısından büyük bir öneme sahiptir.

1977 yılında yapılan genel seçimlerde MSP, büyük bir oy kaybına uğramamış olsa da seçim sisteminde yapılan değişiklikler nedeniyle partinin hem oy oranı hem de milletvekili sayısında azalma görülmüştür. Genel seçimler sonucunda oluşan bu tablo bazı MSP'li milletvekilleri tarafından Erbakan'a mâl edilmek istenmiş ve bu durumdan Erbakan'ın sorumlu olduğu iddia edilmiştir (İnceoğlu, 2009: s. 334).

MSP'nin genel seçimlerde aldığı oy oranının azalmasından Genel Başkan Erbakan'ın sorumlu tutulması partinin 1978'de yapılan 4. Büyük Kongresine de yansımış ve bu durum Erbakan'ın Genel İdare Kurulu listesinin karşısına muhaliflerin farklı bir liste çıkarması sonucuna yol açmıştır. Seçim sonuçlarını Genel Başkan Erbakan'a mâl eden muhaliflerin liderliğini Korkut

Özal yapmış, Korkut Özal'a kardeşi Turgut Özal² da destek vermiş olmasına rağmen hazırladıkları liste kongrede yapılan seçimi kazanamamıştır (Arpacı, 2012: s. 334). Erbakan'ın kişisel konumuna herhangi bir eleştiri getirmeyen, fakat Erbakan'ın politikalarını oldukça sert bir şekilde eleştiren Korkut Özal'ın listesinde bulunan isimlerden altısı Genel İdare Kurulu'na girmeye hak kazanmışlardır. Genel Başkan Erbakan listesinde 4 isme istemeyerek de olsa yer vermiş ve böylelikle Genel İdare Kurulu üyelerinin yarısı Erbakan tarafından önerilmeyen isimlerden teşekkül etmiştir ("MSP," s. 60). MSP içerisinde ikinci defa muhalif bir grubun ortaya çıkması karşısında MSP Genel Merkezi, ilk olayda olduğu gibi disiplin uygulamalarına başvurmaktan kaçınmıştır. MSP'nin parti içerisinde ortaya çıkan muhaliflere karşı disiplin uygulamalarına başvurmamasının en önemli nedeni, seslendirmeye çalıştığı toplum kesiminin taleplerinin İslâmî niteliği ve birlik ve beraberlik görüntüsünün daha fazla zedelenmesinin istenmemesidir.

3. Fazilet ve Saadet Partilerinde Parti Disiplini Uygulamaları

3. 1. Fazilet Partisi 1. Olağan Kongresi

Refah Partisi hakkında Anayasa Mahkemesi'nde açılan kapatma davası sonuçlanmadan önce Millî Görüş lideri Necmeddin Erbakan'ın direktifleri üzerine Bolu milletvekili İsmail Alptekin'in genel başkanlığında Fazilet Partisi kurulmuştur. 17 Aralık 1997'de kurulan Fazilet Partisi'nin Kurucular Kurulu 34 kişiden oluşmuştur. Fazilet Partisi kısa bir süre içerisinde TBMM'de grup kurma yeterliliğine ulaşmıştır. Fazilet Partisi Meclis Grubu'nun kurulmasından sonra Refah Partisi milletvekillerinin Fazilet Partisi'ne katılması ile Fazilet Partisi TBMM'de 146 sandalye ile temsil edilmeye başlanmıştır (Arpacı, 2012: s. 419). Fazilet Partisi sahip olduğu sandalye sayısı ile TBMM'deki en büyük grubu teşkil etmiştir (Zürcher, 2011: s. 433). Fazilet Partisi'nin kurulmasından kısa bir süre sonra Refah Partisi Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır.³ Fazilet Partisi Kurucular Kurulu, 17 Mayıs 1998'de yaptığı toplantıda Kurucular Kurulu üyesi ve Malatya milletvekili Mehmet Recai Kutan'ı partinin genel başkanlığına getirmiştir (Arpacı, 2012: s. 420).

18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel seçimlerde Demokratik Sol Parti %22,2 oranında oy alarak en fazla sandalyeye sahip olan parti olmuştur. Milliyetçi Hareket Partisi %18 oranında oy alırken, Fazilet Partisi %15,4'lük oy oranı ile üçüncü parti konumuna gelmiştir. Anavatan Partisi'nin %13,2 oranında oy aldığı genel seçimlerde Doğru Yol Partisi %12'lik oy oranına sahip olmuştur (Yüksek Seçim Kurulu, 2015). Fazilet Partisi, genel seçimlerle birleştirilerek yapılan mahallî idareler seçimlerinde belediye başkanlıkları düzeyinde aldığı %18'lik oyu genel seçimlerde yakalayamamıştır. Ayrıca Fazilet Partisi, 1995 genel seçimlerinde Refah Partisi'nin aldığı %21,4'lük oranın da gerisinde kalmıştır.

18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel seçimler sonucunda ortaya çıkan tablo ve Millî Görüş Hareketi'nin lideri olan Erbakan'ın siyasî yasaklı olması hem hareket içinde hem de Fazilet Partisi'nde otoritenin sarsılması sonucunu doğurmuştur. Söz konusu bu otorite boşluğu, Fazilet Partisi içerisinde ortaya çıkan muhalif isimlerin seçim sonuçları üzerinden çeşitli eleştiriler getirmesine yol açmıştır (Poyraz, 2006: s. 162). Parti yönetimine karşı muhalefet etmeye başlayan isimler *yenilikçiler* olarak adlandırılmışlardır.

Millî Görüş hareketi içerisinde 28 Şubat süreciyle başlayan ayrışma Fazilet Partisi'nin kurulmasından sonra daha fazla hissedilmeye başlanmış ve Fazilet Partisi'nin ilk büyük kongresinde gün yüzüne çıkmıştır (Tuna, 2012: s. 144). Fazilet Partisi kongre için 14 Mayıs 2000 tarihini seçmiştir. Kongre için seçilen bu tarih Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara geldiği tarihe işaret

² Turgut Özal, 1977 genel seçimlerinde MSP tarafından İzmir'den ilk sıra milletvekili adayı olarak gösterilmiş, fakat seçilememiştir (Akpınar, 2009: s. 83).

³ Anayasa Mahkemesi, 16 Ocak 1998 tarih ve E. 1997/1, K. 1998/1 sayılı Karar (Refah Partisi'nin Kapatılması), RG, 22 Şubat 1998, Sayı 23266.

etmektedir. Kongrenin bu tarihte yapılacak olması Fazilet Partisi'nin, Demokrat Parti'nin gerçek takipçisi olduğuna dair yaklaşımının neticesidir. Refah Partisi'nin 1995 yılında yapılan genel seçimlerde aldığı %21,4'lük oy oranıyla sandıktan birinci parti olarak çıkması sonrasında girilen yeni dönemde bu iddianın dile getirildiği görülmektedir (Çakır, 2000: s. 23).

Fazilet Partisi kongreye gergin bir ortamda gitmiştir (NTV, 2000a). Bu gerginliğin nedenleri arasında Fazilet Partisi'nden İstanbul milletvekili seçilen Merve Kavakçı'nın başörtüsüyle TBMM Genel Kurulu'na yemin etmeye gelmesi üzerine yaşananlar ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş tarafından parti hakkında açılan kapatma davasının etkisi büyüktür.

Kongre öncesi yenilikçi gruptan Bülent Arınç, Fazilet Partisi Genel Başkanlığına aday olacağını açıklamış, fakat daha sonra Abdullah Gül'ün aday olması üzerine genel başkanlık yarışından Gül lehine çekilmiştir (Arpacı, 2012: s. 425). Fazilet Partisi'nin 14 Mayıs 2000 tarihinde yapılan 1. Olağan Kongresi'nde iki aday yarışmıştır. Adaylardan ilki 54. Hükümet'in Başbakanı ve Millî Görüş lideri Prof. Dr. Necmeddin Erbakan'ın desteklediği ve *gelenekçiler* olarak adlandırılanların adayı olan Recai Kutun, diğeri ise yenilikçiler olarak adlandırılan grubun desteklediği Abdullah Gül'dür. Kongrede oy kullanan 1154 delegenin 633'ünün oyunu alan Recai Kutun genel başkanlık vazifesine seçilirken, Abdullah Gül 521 oyda kalmıştır (Yeni Şafak, 2000; Arpacı, 2012, s. 425). Fazilet Partisi 1. Olağan Kongresi'nin toplanmasından önce Kurucular Kurulu'nda alınan kararlar tüzük değişikliğine gidilmiştir. Yapılan tüzük değişikliğiyle Genel İdare Kurulu üyelerinin belirlenmesinde uygulanacak olan çarşaf liste uygulamasına son verilmiştir (Bila, 2000). Kurucular Kurulu tarafından alınan kararlar tüzükte yapılan değişik sonrasında toplanan 1. Olağan Kongre'de Genel İdare Kurulu'na sadece gelenekçi isimlerin girebilmesine imkân sağlanmıştır (Çakır, 2000). Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Fazilet Partisi Kurucular Kurulu'nun parti tüzüğünde değişiklik yapılmasına dair yaptığı toplantılarda alınan 8 Mart 2000 ve 5 Mayıs 2000 tarihli kararlarını incelemiştir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 7 Haziran 2000 tarihinde yapılan açıklamada Fazilet Partisi Kurucular Kurulu'nun 8 Mart 2000 ve 5 Mayıs 2000 tarihlerinde parti tüzüğünde değişiklik yapılmasına dair aldığı kararların hukuken geçersiz olduğu ifade edilmiştir. 1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 14. maddesinin 8. fıkrasında belirtilen "*Büyük kongre ilk toplantısını yapıncaya kadar, bu kongrenin yetkilerini kurucular kurulu kullanır. Partinin genel başkanı ile yaş kaydı aranmaksızın kuruculuk şartlarını haiz merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyeleri ve milletvekilleri, bu kurulun tabii üyeleridir.*" hükmüne aykırılık tespit eden Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, partinin tabii üyeleri olarak belirtilen kişilerin hazır bulunmadığı sadece parti kurucularının katıldığı bir toplantı ile yapılan tüzük değişikliğinin geçersiz olduğu sonucuna varmıştır (NTV, 2000b).

Fazilet Partisi Kurucular Kurulu'nun gerçekleştirdiği toplantılarda parti tüzüğünde değişiklik yapılmasına dair aldığı kararlar ile Siyasî Partiler Kanunu'nun 14. maddesinin 6. fıkrasında büyük kongrenin tüzük değişikliği yapabilmesine imkân sağlayan yetki kullanılmıştır. Fazilet Partisi'nde Siyasî Partiler Kanunu'nun 14. maddesinin 8. fıkrasına göre henüz partinin 1. Olağan Büyük Kongresi gerçekleştirilmediği için kurucular kurulu tarafından büyük kongrenin yetkileri kullanılmak istenmiştir. Fakat kurulun tabii üyeleri olarak belirtilen parti genel başkanı, merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu üyeleri ve milletvekillerinden bazı isimlerin kurucular kurulu toplantısına katılmamış olmaları kanunun ilgili hükmüne aykırılık teşkil etmektedir. Fakat burada toplantıya katılması gerektiği hâlde katılmayanların Kurucular Kurulu toplantısına davet edilip edilmediğine ilişkin herhangi bir bilgi mevcut değildir. Eğer ilgililer davet edildikleri hâlde toplantıya katılmamışlarsa muhaliflerin iddiaları yerinde olmayacaktır.

Fazilet Partisi Kurucular Kurulu'nun parti tüzüğünde değişiklik yaptığı toplantılara parti içi muhalefeti temsil eden milletvekillerinin katılmadıkları bilinmektedir. Nitekim Fazilet Partisi Grup Başkanvekili Bülent Arınç kongrenin yapılmasından yaklaşık bir ay sonra, 8 Haziran 2000'de

TBMM’de düzenlediği basın toplantısında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş tarafından yapılan “partinin 1. Olağan Kongresi’ne ilişkin iptal istemiyle başvuru yapılması hâlinde kongrenin iptal edilebileceği” şeklindeki açıklamayı hatırlatmıştır. Fakat Fazilet Partisi Grup Başkanvekili Bülent Arınç, kongrenin iptalini istemeyeceklerini belirtmekle birlikte parti yönetimini eleştirmeye devam etmiştir. Arınç yaptığı açıklamada söz konusu tüzük değişikliklerinin Siyasî Partiler Kanunu’nun 90. ve 93. maddelerine aykırılık taşıdığı eleştirisini getirmiştir (NTV, 2000c). Siyasî Partiler Kanunu’nun “*tüzük ve programlar ile parti faaliyetlerine ilişkin sınırlamalar*” başlığını taşıyan 90. maddesinin 1. fıkrasında “*Siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve bu Kanun hükümlerine aykırı olamaz.*” hükmüne yer verilmiştir. Kanunun 93. maddesinde ise “parti içi demokrasi” ilkesi düzenlenmiştir. Burada Kurucular Kurulu tarafından Siyasî Partiler Kanunu’nun kendisine tanıdığı imkân çerçevesinde yapılan toplantıda alınan tüzük değişikliği kararının bir parti faaliyetini teşkil edip etmediği şeklinde bir soru gündeme gelebilir. Siyasî Partiler Kanunu tarafından parti faaliyetlerinin nelerden ibaret olduğuna dair sınırlayıcı herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Kanun koyucu sadece Siyasî Partiler Kanunu’nun dördüncü kısmında siyasî partilerle ilgili yasaklara yer vermiştir. Bu kısımda siyasî partilerin yapmalarının yasak olduğu faaliyetlere kanun koyucu tarafından yer verilmiştir. Dolayısıyla büyük kongrenin toplanmasından önce partilerin kurucular kurulu tarafından alınan tüzük değişikliği kararlarının parti faaliyeti olduğunda şüphe yoktur.

Fazilet Partisi’nde yaşanan bu süreç sonrasında muhalif kanadı temsil eden ve yenilikçi olarak adlandırılan Abdullah Gül ve onunla birlikte hareket eden diğer partililere karşı herhangi bir disiplin uygulamasına başvurulmamıştır. Nitekim Abdullah Gül ve diğer isimler Fazilet Partisi içerisinde görev yapmaya devam etmişler ve hatta Abdüllatif Şener, Bülent Arınç ve Salih Kapusuz partinin grup başkanvekilliği vazifesini sürdürmeye devam etmişlerdir. Yenilikçi kanadın Millî Görüş hareketinden kopması disiplin araçlarının işletilmesi ile değil, Fazilet Partisi’nin kapatılması ile söz konusu olmuştur. Gelenekçiler olarak adlandırılanlar Saadet Partisi’ni kurarlarken, yenilikçiler Adalet ve Kalkınma Partisi’ni (AK Parti) kurmuşlardır.

Bir parti içerisinde genel başkanlığa aday olan isimlerin partilerinden kesin olarak ihraç edilmeleri gerçeğinin Türk siyasî hayatında sıklıkla yaşanmasına rağmen Fazilet Partisi’nde bu tür bir uygulamanın görülmemesi parti içi muhalif seslere imkân tanındığı sonucuna varılmasını gerektirmektedir. Her ne kadar bu durum parlamenter sistem açısından bir siyasî partinin bütünlüğünü bozabilecek bir sonuca varabilecek boyutta olsa da çok sesliliğe imkân tanınması önemli bir parti içi demokrasi örneği olarak değerlendirilmelidir.

3. 2. Saadet Partisi 4. ve 5. Olağanüstü Kongreleri ve Kongre Çağrı Heyeti

Fazilet Partisi’nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması üzerine 20 Temmuz 2001 tarihinde Recai Kutan’ın genel başkanlığında Saadet Partisi kurulmuştur. Partinin genel başkanlığını 3. Olağan Büyük Kongreye kadar yürüten Recai Kutan⁴, 2008 yılında yapılan bu kongrede görevini Numan Kurtulmuş’a devretmiştir.

2008 yılında göreve gelen Saadet Partisi Genel Başkanı Numan Kurtulmuş ve arkadaşları olağanüstü kongre yapılması yönünde karar almışlar ve kongre tarihini 11 Temmuz 2010 olarak belirlemişlerdir. 4. Olağanüstü Kongre’de Genel Başkan Numan Kurtulmuş ile Millî Görüş lideri Necmeddin Erbakan arasında Genel İdare Kurulu listesinin hazırlanması üzerinden açığa çıkan anlaşmazlık kongreye de yansımıştır.

4. Olağanüstü Kongre’de birbirinden farklı iki liste kongreye sunulmuştur. Numan Kurtulmuş’un genel başkan adayı olarak gösterildiği her iki listede de ortak isimler bulunmaktadır.

⁴ Saadet Partisi’nin 11 Mayıs 2003 tarihinde yapılan 1. Olağan Kongresi’nde genel başkanlığa Necmeddin Erbakan seçilmiş olsa da Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı 29 Aralık 2003’te Erbakan’ın kesinleşmiş hapis cezası nedeniyle parti üyeliğinden ayrılmasını talep etmiş, bunun üzerine genel başkanlık vazifesine vekâleten Recai Kutan getirilmiştir.

Numan Kurtulmuş tarafından kongreye sunulan ve beyaz zemin üzerine hazırlandığı için “beyaz liste” olarak adlandırılan Genel İdare Kurulu listesinde Millî Görüş Hareketi’nin önemli isimlerine yer verilmemiş olması hareketin lideri Erbakan ve çevresi tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Beyaz listede harekete büyük katkılar sağlamış ve ülkeye önemli hizmetler yapmış olan Oğuzhan Asiltürk, Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Fehim Adak ve Temel Karamollaoğlu gibi isimlere yer verilmemiştir. Bu sebepten dolayı kongreye sunulan beyaz listeye karşılık yeşil zemin üzerine hazırlandığı için “yeşil liste” olarak adlandırılan farklı bir Genel İdare Kurulu listesi kongreye sunulmuştur. Genel Başkan Kurtulmuş, kendisinin onayı alınmaksızın listede kendisine yer verildiğini belirterek yeşil listeden istifa etmiştir (Arpacı, 2012: s. 433). Kurtulmuş’un istifa etmesi üzerine yeşil listede kendisine yer verilen 42 isim daha istifa etmiştir. Kongreye sunulan yeşil listede genel başkan adayı olarak gösterilen Numan Kurtulmuş’un istifası ile hukukî açıdan ortaya çıkan sıkıntının çözümüne ilişkin parti tüzüğünde herhangi bir kuralın bulunmadığını ifade eden Kongre Divan Başkanı Teoman Rıza Güneri, Kongre Divan Kurulu olarak her iki listeyi de seçim kuruluna vermek zorunda olduklarını ifade etmiştir (NTV, 2010). Yeşil listede yukarıda zikredilen Millî Görüş hareketinin önemli isimlerine yer verildiği göze çarpmaktadır.

4. Olağanüstü Kongre’de yapılan genel başkan ve Genel İdare Kurulu seçiminde ilk turda kayıtlı 1250 delegeden 634’ü oy kullanmış, kullanılan oyların 571’i geçerli sayılmıştır. Beyaz liste 490 oy alarak seçimi kazanmış olsa da genel başkanlık için gereken salt çoğunluğa ulaşamamıştır. İkinci turda 287 delege oy kullanılmış, kullanılan oyların 279’u geçerli sayılmış, fakat yine salt çoğunluğa ulaşamadığı için genel başkan belirlenememiştir. 316 delegenin oy kullandığı oylamanın 3. turunda salt çoğunluk aranmadığı için 310 oy alan Numan Kurtulmuş genel başkanlığa seçilmiştir (Radikal, 2010a).

11 Temmuz 2010 tarihinde gerçekleştirilen 4. Olağanüstü Büyük Kongre’nin ardından Saadet Partisi Kurucular Kurulu üyesi ve Büyük Kongre delegesi Muhammet Polat tarafından Ankara 10. Sulh Hukuk Mahkemesi’nde “olağanüstü büyük kongre çağrısı için görevlendirme talebi” ile 9 Haziran 2010 tarihinde dava⁵ açılmıştır. 2010/1751 E. numarası ile görülen davada davacı Muhammet Polat, 11 Temmuz 2010 tarihinde yapılan Saadet Partisi 4. Olağanüstü Büyük Kongresi’nde gerçekleştirilen parti tüzüğü değişiklikleri ile genel başkan seçiminde hukuka aykırılıkların olduğunu ve 650 Büyük Kongre delegesinin toplu olarak, 150 delegenin de noter tasdikli kongre talebini parti genel merkezine ulaştırdığını belirtmiştir. Davacı dava dilekçesinde parti genel merkezine ulaştırılan dilekçelerin, parti tüzüğünün 12. maddesinin (b) fıkrasındaki “Kongrenin yapılacağı yer ve tarihi Genel İdare Kurulu, il teşkilatlarıyla istişare ederek tespit eder” hükmüne rağmen parti genel merkezinin il başkanları ile yapılan istişare toplantısında kongrenin yeri ve tarihinin tespit ve ilânının yapmadığını belirterek olağanüstü büyük kongrenin toplanmasını talep etmiştir. Davacı, parti genel merkezinin imza sahibi delegeler üzerinde baskı uygulayarak imzalarını geri çekirmeye çalıştığını ifade ederek bu durumun telafisi olmayan zararlara yol açabileceğini iddia etmiştir. Davacı taraf, parti yönetiminin olağanüstü kongre kararı almamış olmasının Anayasa’ya ve Siyasî Partiler Kanunu’na aykırı olduğunu belirterek, “2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 14. maddesinin gerekçesinde “Siyasî Partiler büyük kongreleri, partilerin parlamentoları durumundadır” şeklinde belirtildiği, bu yüzden partilerin büyük kongreleri ile parlamentoların toplantı, çalışma ve karar alma usulleri arasında tam bir benzerlik olduğunu, Anayasanın 93/3 maddesine uygun olarak TBMM üye tam sayısının beşte birinin yazılı isteminde bulunması halinde Meclis Başkanlığının, İçtüzüğü’nün 7/3. maddesi uyarınca, meclisi 7 gün içinde toplantıya çağırarak mecburiyetinde olduğunu, kısacası toplam 1231 delegeden yaklaşık üçte ikisinin olağanüstü kongre talep etmiş olmasına rağmen parti yönetiminin olağanüstü kongre yapmaya karar almaması” üzerine

⁵ Olağanüstü büyük kongre çağrısı için görevlendirme talebiyle açılmış olan davaya ilişkin belgeleri tarafıma ulaştıran Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcıları Atik Ağdağ ve Hasan Bitmez’e teşekkür ederim.

Büyük Kongre delegelerinden üç ismin olağanüstü büyük kongreyi toplamak üzere belirlenmesini talep etmiştir. Davacı olağanüstü büyük kongrenin toplanması için Av. Prof. Dr. Mustafa Kamalak, Şerafettin Kılıç ve Hasan Bitmez'in görevlendirilmesini istemiştir.

Davalı Saadet Partisi Genel Başkanlığı verdiği cevapta, siyasî partilerin kongre kararları ile ilgili müracaatların Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu ile Anayasa Mahkemesi olduğunu, dolayısıyla davanın görev yönünden reddedilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Davalı yerel mahkemenin kendisini görevli görmesi hâlinde ise, olağanüstü kongre kararının alınabilmesi için yeterli sayıda imza toplanmasının işlemi başlatmadığını, parti tüzüğüne göre olağanüstü kongrenin toplanabilmesi için il başkanlarının istişaresi ve Genel İdare Kurulu'nun kararı olması gerektiğini belirtmiştir. Davalı, parti yönetiminin öncelikle il başkanları ile bir toplantı yaptığını, daha sonra da 13 Ağustos 2010 tarihinde Genel İdare Kurulu'nun toplantıya çağrıldığını ve davanın açılması için bu toplantının gerçekleştirilmesinin beklenmediğini ifade etmiştir. Davalı cevap dilekçesinde, seçimli olağanüstü kongre taleplerinin delege tam sayısının salt çoğunluğunun talebi ile geçerli olduğunu, partinin 1250 delegesinin bulunduğunu, 650 delegeden 33 delegenin imzasını çektiğini ve dolayısıyla 626 olan delege nisabına ulaşamadığını iddia ederek davanın reddini talep etmiştir.

Ankara 10. Sulh Hukuk Mahkemesi yaptığı değerlendirmede, olağanüstü kongrenin toplanmasını talep eden herhangi bir delegenin başvurusunun bulunmaması hâlinde re'sen herhangi bir işlemin yapılmasının mümkün olmadığını hüküm altına almıştır. Mahkeme gerekçeli kararında şartlarının oluşması hâlinde delegelerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na başvurabileceği gibi Türk Medenî Kanunu'nun (TMK) 75. maddesi gereğince sulh hâkimliğine de başvurulabileceğini belirtmiştir. Mahkeme kararında, "olağanüstü büyük kongrenin, Anayasa Mahkemesince verilecek ihtarın zorlamasıyla, parti yönetimince yapılmasını sağlamak isteyen üye Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına, kongre çağrısının sulh hakimince görevlendirilecek üç kişi tarafından yapılmasını isteyen üye ise Sulh Hukuk Mahkemesine başvurabilir" hükmüne yer vermiştir. Mahkeme gerekçeli kararında, "Milliyetçi Hareket Partisi'nin Olağanüstü Büyük Kongresinin toplantıya çağrılması nedeniyle açılan davada verilen Ankara 5. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin 2009/1421 E. 2009/1406 K. sayılı kararı, re'sen inceleme konusu olan görev hususu yönünden bozmaya konu edilmemiş ve Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 10.12.2009 gün ve 2009/16718 E. 2009/19776 K. sayılı kararı ile onanmış" olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi'ne, Anayasa'nın 69. maddesi ile siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti ile parti kapatma davalarının görülmesi görev olarak verilmiştir. Hâliyle söz konusu davanın Anayasa Mahkemesi'nde görülmesine yönelik görevsizlik itirazının yerel mahkemece reddedilmesi "beklenen bir sonuç"tur.

Mahkeme gerekçeli kararında, partinin delege tam sayısının 1250 olduğunu, olağanüstü kongre talebinde bulunan 650 delegeden 8'inin imzaların genel merkeze ulaştırılmasından önce, 25'inin ise bu tarihten sonra imzalarını geri çektiğini ve davada sorunun söz konusu 25 delegenin imzalarını geri çekmesinin hukuken sonuca etkisi olup olmadığı noktasında toplandığını belirtmiştir. Mahkeme yaptığı değerlendirmede, Anayasa Mahkemesi'nin CHP hakkında verdiği 25 Temmuz 2005 gün ve 2004/2 E. (Siyasî Parti-İhtar), 2005/4 K. sayılı kararında belirlenen sürede oluşan talebin yenilik doğurucu olduğunu ve bu yüzden delegelerin talepten vazgeçmelerinin hukuken geçerli olmadığı yönündeki kararını ifade ederek partiye ulaşan imzaların bu süreden sonra geri çekilmesinin hukukî sonuç doğurmadığını hüküm altına almıştır. Mahkeme olağanüstü büyük kongrenin toplanması için gerekli olan Saadet Partisi Tüzüğü'nün 12. maddesinin (b) fıkrasında belirtilen şartların yerine geldiğini ve olağanüstü büyük kongre talebini içeren dilekçelerin üzerinden 13 gün geçmiş olmasına rağmen kongrenin toplanması için çağrı yapılması kararının verilmemiş olması karşısında davacının dava açma hakkının doğduğu sonucuna ulaşmıştır. Mahkemeye göre, "13 günlük süre, makul süreden kısa kabul edilse dahi, GİK'in makul sürede vereceği karar dava için ön koşul değil ancak davayı karar bağlamak için bekletici mesele niteliğinde olur. Nitekim dava

açıldıktan sonra 13.8.2010 tarihi itibarıyla 33 delegenin taleplerinden vazgeçme dilekçelerine istinaden durum tutanağına bağlanmış ve 15.9.2010 tarihinde yapılan ilk duruşmada da davalı vekilleri GİK'in olağanüstü toplantı çağrısı yapmayacaklarını beyan etmiş oldukları için davanın yürütülüp sonuçlandırılması gerekmiştir". Bunun üzerine mahkeme, olağanüstü kongrenin toplanması için TMK'nın 75. maddesi uyarınca üç kişiyi atamıştır. Davacı Muhammet Polat, Mustafa Kamalak, Hasan Bitmez ve Şerafettin Kılıç'tan oluşan üç ismi kongre çağrısı yapmak üzere önerirken, davalı Saadet Partisi Genel Merkezi Erol Erdoğan, Mustafa Çetin ve Alaattin Parlak'tan oluşan üç ismi mahkemeye sunmuştur. Taraflar arasında ortak bir liste oluşturulması çabası sonuç vermemiş ve davalı vekilleri önerdikleri listenin çağrı için belirlenmemesi hâlinde karma liste yapılmasını istemediklerini beyan etmişlerdir. Bunun üzerine mahkeme, 1250 delegenin salt çoğunluğu olan 642 sayısına ulaşılmış olduğunu belirterek olağanüstü kongre çağrısı yapmak üzere Prof. Dr. Mustafa Kamalak, Hasan Bitmez ve Şerafettin Kılıç'tan oluşan heyeti atamıştır. Kongre Çağrı Heyeti'nin görevi mahkeme tarafından açılış, kongre divan teşkili, tüzük ve program tadil komisyonu teşekkülü, tüzük ve program tadil komisyonlarının raporlarının okunması, genel başkan, Genel İdare Kurulu asil ve yedek üyelerinin, Yüksek Disiplin Kurulu asil ve yedek üyelerinin seçimi gündemi ile Saadet Partisi Olağanüstü Kongresi'ni çağırarakla sınırlandırılmıştır.

Mahkemenin, davacı olarak davada taraf olan ve Kongre Çağrı Heyeti olarak atanması istenen isimleri ataması parti yönetimi tarafından eleştirilmiş (Radikal, 2010b) olsa da çağrı heyetinin görevinin teknik işlerle sınırlı olduğu ve kurulların seçiminde hem söz hakkının hem de oy hakkının delege olduğu hatırlandığında bu durumda sakınca olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durumun delege üzerinde kurulların belirlenmesinde etkisi olabileceği ileri sürülse de kongre öncesi ve kongre esnasında delegelerin her türlü etkiye açık olduğunun unutulmaması gerekmektedir.

Saadet Partisi'ndeki bu süreçle ilgili olarak Ankara 10. Sulh Hukuk Mahkemesi'nce verilen karar medya organları tarafından partiye "kayyum" (TMK'ya göre "kayyım") atanması şeklinde değerlendirilmiş olsa da burada bir kayyım atamasından değil, çağrı heyeti atamasından bahsedilmesi gerekmektedir. Nitekim yukarıda da ifade edildiği üzere TMK'nın 75. maddesi uyarınca olağanüstü kongreyi toplamak üzere üç kişilik bir çağrı heyeti sulh hâkimi tarafından görevlendirilmiştir.

Basında yer alan haberlere göre, Ankara 10. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin olağanüstü kongreyi toplamak üzere çağrı heyetinde davacılar arasında olan Mustafa Kamalak'ın görevlendirmesi üzerine davalı parti yönetimini temsil eden avukatlar "Hazır bulunanları atadınız" diyerek tepki göstermişlerdir. Bu tepki üzerine Ankara 10. Sulh Hukuk Mahkemesi Hâkimi, "Numan Kurtulmuş'u getirseydiniz, görevi ona verirdim. Onlar hazır, görevi verdim" diyerek açıklama yapmış ve parti yönetimine el konulmadığını ekleyerek atananın kayyım olmadığını belirtmiştir (Hürriyet, 2010). Nitekim gerekçeli kararda davalı Saadet Partisi Genel Başkanlığı'nın kendi önerdikleri üç ismin atanmaması hâlinde karma bir listenin oluşturulmasını istemedikleri yönündeki beyanlarına yer verilmiştir. 650 delege az sayıda ismin imzasını çekmesine rağmen mahkemenin delegenin iradesini yok saymayarak olağanüstü kongrenin toplanması için çağrı heyeti ataması oldukça önemli bir gelişme olarak nitelenmelidir. Çünkü çok sayıda delegenin bir yönde iradesinin mevcudiyetine rağmen daha sonra delegelerin parti yönetimi tarafından ikna edilmesi ile taleplerin kulak ardı edilmesi sürekli karşılaşılan bir durumu ifade etmektedir. Mahkeme verdiği bu kararlar parti içi demokrasinin hayata geçirilmesi noktasında önemli bir uygulamaya imza atmıştır.

Mahkeme tarafından atanan çağrı heyeti olağanüstü kongrenin hazırlık çalışmalarını sürdürürken, 1 Ekim 2010 tarihinde Numan Kurtulmuş genel başkanlık görevinden ve partiden istifa ettiğini açıklamıştır (Dünya Gazetesi, 2010). Kongre Çağrı Heyeti yaptığı çalışmaları tamamlamış ve kongrenin 17 Ekim 2010 tarihinde yapılacağı açıklanmıştır (Milliyet, 2010). 17 Ekim 2010 tarihinde yapılan Saadet Partisi 5. Olağanüstü Kongresi'nde delegeler tarafından aday gösterilen Necmeddin Erbakan genel başkanlığa seçilmiştir (Arpacı, 2012: s. 224-225). Numan Kurtulmuş ise

aynı yıl içerisinde Halkın Sesi Partisi'ni (HAS Parti) kurmuş, fakat bu partinin ömrü uzun olmamıştır. AK Parti'den gelen teklif üzerine partinin feshi gündemiyle HAS Parti Olağanüstü Kongresi toplanmış ve 12 delegenin partinin kapatılmaması yönünde oy kullanmasına karşılık, 165 delegenin partinin kapatılması yönünde oy kullanması üzerine parti feshedilmiştir (Vatan Gazetesi, 2012). HAS Parti'nin kapatılmasından sonra Numan Kurtulmuş ve arkadaşlarının önemli bir kısmı AK Parti'ye katılmışlardır (Hürriyet, 2012).

3. 3. Saadet Partisi 5. Olağan Kongresi

5 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleştirilen 5. Olağan Kongre'de Saadet Partisi Genel Başkanı Prof. Dr. Mustafa Kamalak ile Dr. Fatih Erbakan arasında geçen genel başkanlık yarışında 1032 delegenin 874'ü oy kullanmıştır (Millî Gazete, 2014). 656 oy alan Mustafa Kamalak tekrar genel başkanlık vazifesine getirilmiş, diğer genel başkan adayı Fatih Erbakan ise 212 oy almıştır (Hürriyet, 2014).

Fatih Erbakan'ın seçimi kaybetmesinden sonra Saadet Partisi yönetimi, disiplin kurullarını harekete geçirmemiş ve dolayısıyla parti içi muhalefet partinin içerisinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Parti içi muhalefetle hareket eden isimlerin partinin yüksek kurullarında bulunmaması Türk siyaseti açısından tabii karşılanması gereken bir durumu teşkil etmektedir. Hemen her siyasî partide genel başkanlığa aday olup seçimi kaybedenler parti yönetimine girememektedirler.

Sonuç

Parlamente sistemde bir siyasî partinin kendi içerisinde bütünlüğünü sağlaması hayati bir öneme sahiptir. Parti disiplini kavramı, siyasî parti içerisinde bütünlüğün sağlanmasında önemli roller üstlenmektedir. Parlamento sistemi içerisindeki bir siyasî partinin disiplinli olması; partinin etkinliğini arttırdığı gibi parti iktidardaysa iktidarın korunmasında, muhalefetteyse iktidarın devralınması noktasında önemli bir işleve sahip olacaktır.

Türkiye'de sıklıkla karşılaşılan bir durum olan parti yönetimine muhalif isimlerin partiden kesin olarak ihraç edilmesi yaptırımı ile cezalandırılması parti içi demokrasinin sağlanmasını engellemektedir. Birçok siyasî partide muhalif isimlerin partiden uzaklaştırılabilmesinin en iyi yolunu kesin ihraç uygulaması teşkil etmektedir. Millî Selamet, Fazilet ve Saadet Partilerinden verilen örneklerde ise disiplin araçlarına başvurulmaması dikkati çekmektedir. MSP'de parti içi muhalefet kongreye ikinci bir liste sunmasının yanında Genel Başkan Erbakan'a ağır suçlamalar yöneltilmiş, fakat buna rağmen parti yönetimi disiplin mekanizmalarını çalıştırmamıştır. Hatta muhaliflerin parti kurmalarına rağmen MSP listesinden milletvekili adayı olarak gösterilmeleri Türk siyasî hayatında kolay kolay karşılaşılamayacak bir durumu teşkil etmektedir. Millî Görüş partilerinde muhaliflere karşı disiplin uygulamalarına girişilmemesinin temel nedeni Millî Görüş'ün vahdet düşüncesinden hareketle İslâmî talepleri dile getiren bir hareket olmasıdır.

MSP'de yaşananlara benzer bir durum Fazilet Partisi'ndeki muhaliflerin grup başkanvekilliği vazifesini yapmaya devam etmelerinde de görülmektedir. Saadet Partisi'nde ise diğer iki partide iktidarı elinde bulunduranlar muhalefet konumuna düşmüşler ve delegelerden topladıkları imzalarla olağanüstü kongrenin toplanmasını sağlamışlardır. Olağanüstü kongre talebinde bulunan bazı delegelerin imzalarını geri çekmelerine rağmen olağanüstü kongrenin toplanması için mahkeme tarafından çağrı heyetinin atanması delegenin iradesinin mahkemece önemsendiğinin göstergesidir. Bu örneğin diğer siyasî partilerde benzer durumların yaşanması hâlinde gündeme gelmesi muhtemeldir. Fakat ilk derece mahkemelerinde görülen bu davaların her zaman aynı yönde sonuçlanması söz konusu olmayabilir. Bu problemin kanun koyucu tarafından çözülmesi gerekmektedir. Siyasî Partiler Kanunu'nda yapılacak bazı değişiklikler sayesinde hem partilerin disiplininin sağlanmasında keyfî durumların önüne geçilebilecek hem de partilerin bütünlüğünün kolaylıkla bozulması engellenecektir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Nazlı (2009). *Maddi-Manevi Kalkınma: Necmettin Erbakan Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Anayasa Mahkemesi, 16 Ocak 1998 tarih ve E. 1997/1, K. 1998/1 sayılı Karar (Refah Partisi'nin Kapatılması), RG, 22 Şubat 1998, Sayı 23266.
- Ankara 10. Sulh Hukuk Mahkemesi, 22 Eylül 2010 tarih ve E. 2010/1751, K. 2010/2066 sayılı Karar
- Arpacı, Işıl (2012). *Türk Siyasal Yaşamında Etkileri Bakımından İslamcılık ve Necmettin Erbakan*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Bila, Fikret (12 Mayıs 2000). Tüzük darbesi. <http://www.milliyet.com.tr/2000/05/12/yazar/bila.html> / 26 Mart 2017.
- Çağlayan, Sezai ve Çakır, Mustafa (2014). Parti Disiplini ve Lider Sultasının Egemenliğin Kullanımı Üzerindeki Olumsuz Etkileri: Türkiye ve İngiltere Örnekleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 134-135, 25-51.
- Çakır, Ruşen (2000). Fazilet Kongresi: Demokrasi Virüsü FP'ye de Sızdı. *Birikim Dergisi*, 9, 23-29.
- Dünya Gazetesi (1 Ekim 2010). Numan Kurtulmuş istifa etti. <http://www.dunya.com/gundem/numan-kurtulmus-istifa-etti-haberi-127101> / 26 Mart 2017.
- Hürriyet (24 Eylül 2010). Karar son değil yeni bir başlangıç. <http://www.hurriyet.com.tr/karar-son-degil-yeni-bir-baslangic-15854502> / 26 Mart 2017.
- Hürriyet (27 Eylül 2012). Başbakan Erdoğan'dan Numan Kurtulmuş'a Ak Parti rozeti. <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-erdogandan-numan-kurtulmusa-ak-parti-rozeti-21532618> / 26 Mart 2017.
- Hürriyet (5 Mayıs 2014). SP'de eski düzen. <http://www.hurriyet.com.tr/sp-de-eski-duzen-26353575> / 26 Mart 2017.
- Hürriyet (30 Temmuz 2015). O önerge reddedildi. <http://www.hurriyet.com.tr/o-onerge-reddedildi-29678166> / 19 Mart 2017.
- İnceoğlu, Efekan (2009). *Türkiye'de Siyasal İslamcılığın Evrimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İngiliz Parlamentosu (t.y.). <http://www.parliament.uk/about/mps-and-lords/principal/whips/> 25 Şubat 2017.
- Kara, Fatih (2012). Birleşik Krallık Avam Kamarası Çalışma Usul ve Esasları Üzerine. *Yasama Dergisi (İçtüzük Özel Sayısı)*, 21, 7-50.
- Karpat, Kemal H. (2012). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Millî Gazete (4 Mayıs 2014). Saadet Partisi 5. Olağan Kongresi başladı. <http://www.milligazete.com.tr/saadet-partisi-5-olagan-kongresi-basladi-foto-galeri/318972> / 27 Mart 2017.
- Milliyet (3 Ekim 2010). SP kongresi 17 Ekim'de. <http://www.milliyet.com.tr/sp-kongresi-17-ekim-de-siyaset-1296782/> / 26 Şubat 2017.
- Millî Selamet Partisi 3. Büyük Kongresi. (1976).
- MSP (1979). *Birikim Dergisi*, 46-47, 60-63.
- NTV (2000a, Mayıs 14). Fazilet'te gergin kongre. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/5315.asp> / 27 Şubat 2017.
- NTV (2000b, Haziran 8). 'FP tüzük değişikliği hukuka aykırı'. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/10075.asp> / 27 Şubat 2017.
- NTV (2000c, Haziran 8). Arınç, hukuksuzluğun adresini buldu. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/10246.asp> / 27 Şubat 2017.
- NTV (11 Temmuz 2010). Saadet'te yeni renk 'beyaz'. <http://www.ntv.com.tr/turkiye/saadette-yeni-renk-beyaz,UIYwRfzo4EOb6-vMk-PHQ> / 26 Mart 2017.

- Özbudun, Ergun (1968). *Batı Demokrasilerinde ve Türkiye’de Parti Disiplini*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Özbudun, Ergun (1977). *Siyasal Partiler*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Özbudun, Ergun ve Hale, William (2010). *Türkiye’de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm, AKP Olayı* (Çev. E. Özbudun ve K. Göksel). İstanbul: Doğan Kitap.
- Özcan, Hüseyin ve Yanık, Murat (2014). *Siyasi Partiler Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları.
- Poyraz, Fahrettin (2006). *Türk Siyasal Yaşamında Millî Görüş Hareketi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Radikal (12 Mayıs 2003). Duvarların Dili Olsa. <http://www.radikal.com.tr/hayat/duvarlarin-dili-olsa-669591/> / 19 Mart 2017.
- Radikal (2010a, Temmuz 11). Saadet Partisi’nde Kurtulmuş kazandı, Erbakan kaybetti. <http://www.radikal.com.tr/politika/saadet-partisinde-kurtulmus-kazandi-erbakan-kaybetti-1007507/> / 26 Mart 2017.
- Radikal (2010b, Eylül 22). Saadet Partisi kayyuma emanet! <http://www.radikal.com.tr/politika/saadet-partisi-kayyuma-emanet-1020235/> / 26 Mart 2017.
- Soysal, Mümtaz (1969). *Anayasaya Giriş*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Teziç, Erdoğan (1976). *100 Soruda Siyasî Partiler (Partilerin Hukukî Rejimi ve Türkiye’de Partiler)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Teziç, Erdoğan (2016). *Anayasa Hukuku (20. baskı)*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Tuna, Işıl (2012). *Necmettin Erbakan’ın Siyasî Hayatının Türk Siyasî Tarihindeki Yeri ve Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, İlder (1968). Parti Disiplini: Kapsam, Tarihçe, Teşvik Eden Sebepler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 28 (1-4), 79-102.
- Vatan Gazetesi (19 Eylül 2012). Ve HAS Parti için karar verildi. <http://www.gazetevatan.com/ve-has-parti-icin-karar-verildi-481927-siyaset/> / 26 Mart 2017.
- Yanık, Murat (2007). Parlamenter Hükümet Sistemi Bağlamında Türkiye’de Parti Disiplini. *Kamu Hukuku Arşivi Dergisi*, 10 (2), 106-115.
- Yanık, Murat (2013). *Parti İçi Demokrasi*. İstanbul: Adalet Yayınevi.
- Yeni Şafak (15 Mayıs 2000). Nefes kesen yarış. <http://www.yenisafak.com/arsiv/2000/mayis/15/politika.html> / 23 Mart 2017.
- Yüksek Seçim Kurulu (2015). http://www.ysk.gov.tr/ysk/faces/HaberDetay?training_id=YSKPWCN1_4444010921&_afLoo p=811768850695462&_afWindowMode=0&_afWindowId=l2ebbz8st_1#%40%3F_afWindowId%3Dl2ebbz8st_1%26_afLoop%3D811768850695462%26training_id%3DYSKPWCN1_4444010921%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dl2ebbz8st_35 / 8 Şubat 2017.
- Zürcher, Erik Jan (2011). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Ustabulut, B. (2017). “Millî Görüş Partilerinde Parti Disiplini Uygulamaları / Party Disciplinary Implementations in Millî Görüş (Islamic View) Parties”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Millî Görüş Özel Sayısı) Volume 12/8, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11637>, p. 337-354.